

ES-limaskapur. Stórir móguleikar - men tabu at tosa um...

Tað kostar okkum nógv, at Føroyar standa einsamallar uttan fyri ES. Men vit ikki so mikið sum tosa um tað. Tí var frískligt at hoyra ein týskara hugleiða um spurningin týsdagin

Sjúrdur Skaale

Tórsvøllur, 11. juni 2003. Føroyar spæla móti Týsklandi. Okkara fullsetta stadion er um at bresta av spenningi, tí sensatióin er fá sekund burtur. 89 minuttir eru farnir, og tað er 0-0.

Men so fellur, sum so ofta, sleggjan sum smildrar vónina: Miroslov Klose skorar fyri Týskland...

Teir mongu føroysku áskoðararnir sótu sum slignir á nevið – men teir fáu týsku fegnaðustum at sleppa undan eyðmýkingini.

Teirra millum var tann 18 ára gamli Christian Rebhan.

Upplivingin kveikti hansara áhuga fyri Føroyum, og var ein orsök til, at hann í fjør vardi eina doktoraritgerð um ein lítið granskaðan spurning: Hvussu ber tað til at Føroyar – sum einasta land í Europa – framvegis standa heilt uttan fyri ES?

Til tess at kunna lýsa hetta, gjørdi hann ikki mætari enn at læra seg føroyskt, og granska øll viðkomandi skjøl um spurningin – frá 1960'unum til í dag.

Eg hitti hann í fjør – og beyð honum til Føroya, her hann týskvøldið í farnu viku helt fyrilestur um sína ritgerð.

Loysing-samband skuggar fyri

"Tað er ein løgin støða at

eg skal koma higar at tosa við tykkum um føroyskan politikk", byrjaði Rebhan fyrilesturin.

Men gløgt er gestsins eygað – og tað var frískligt at hoyra ein fyrilestur um ES og Føroyar, sum bygdi á fakta, og var púra leysur av føroyskum partapolitikki.

Rebhan vísti á, at føroyska støðutakanin til ES í stóran mun hevur verið stýrd av einum heilt øðrum spurningi – nevniliga viðurskiftunum við Danmark.

Tjóðveldisflokkurin valdi t.d. í síni tíð ta kós, sum førði Føroyar sum longst burtur frá Danmark. Tá Danmark segði nei til EF (sum seinni bleiv til ES) og ja til EFTA, segði Tjóðveldisflokkurin tað øvuta: ja til EF, og nei til EFTA. Tá Danmark broytti støðu og segði ja til EF og nei til EFTA, segði Tjóðveldisflokkurin nei til EF og ja til EFTA.

Aðrir flokkar høvdu hinvegin lyndi til at velja somu kós sum Danmark. Og í 1961 søgdu bæði Sambands- Sjálvstýris- og Fólkaflokkurin ja til at fara inn í EF saman við Danmark. Men Danmark skuldi inn saman við Bretlandi, og tá Frakland legði veto móti bretska limaskapi, rakti tað eisini Danmark. Tað var orsøkin til, at Føroyar ikki gjørdust partur av EF í 1961.

Men seinni fekk EF sín fiskivinnupolitikk, og hann var orsøkin til, at Føroyar ikki fóru við, tá Danmark gjørdist partur av EF í 1973.

Tá Føroyar í 1974 endaliga søgda nei takk, legði Atli Dam dent á, at Javnaðarflokkurin ikki var ímóti EF. Orsøkin til ikki at fara inn var "praktisk", sum hann orðaði tað: Táverandi

fiskivinnupolitikkur hjá EF hóskaði bara ikki til Føroyar. Og tá sambandið við Danmark kundi halda fram hóast londini valdu hvør sína leið í hesum stóra spurningi, var upplagt at halda seg uttanfyri.

Men valið hjá Atla bygdi altso ikki á ideologiska mótstøðu móti EF.

Tað er eingin ivi um, at avgerðin í 1974 var røtt. Men er tað framvegis best at standa uttanfyri?

Svarið er ið hvussu er ikki eitt líka greitt nei, sum tað var í 1974.

Eg skal ikki endurgeva hvat Christian Rebhan segði; men nýta høvið at taka fram okkurt av tí, sum hann var inni á. Tí hetta eru viðurskifti, sum hava stóran týdning, men kortini liggja sum undir eini dýnu av tøgnum – næstan sum eitt tabu.

Broyttur fiskivinnupolitikkur

Tað fyrsta er, at fiskivinnupolitikkurin hjá ES er broyttur. Tá eitt land fer uppí ES, liggur rætturin at fiska í landsins havøki hjá teimum, sum hava fiskað har áður. Tí er lítil ivi um, at føroyingar framvegis høvdu havt eksklusivan rætt at fiska innan 200 fjórðingar.

At vit sum ES-limir skuldu slept kravinum um at fiskurin – ella partur av honum – skal landast í Føroyum, er heldur ikki sannlíkt. Bretskur fiskur skal landast í Bretlandi – júst fyri at t.d. sponsk reiðari ikki skulu føra hann til Spania.

Við øðrum orðum: Høvuðs-orsøkin til støðutakanina í 1974 er ikki longur galdandi.

Tá tað snýr seg um felags fiskastovnar – t.d. makrel og sild – høvdu vit ikki verið

sjálvstøðugur samráðingarpartur, men fingið okkara part av ES-kvotuni. Men hann hevði neyvan verið minni enn hann er í dag. Og hóast hann hevði minkað, hevði marknaðaratgongdin helst gjørt, at virði kortini hækkaði.

Vit høvdu heldur ikki longur gjørt egnar avtalur um fiskivinnu við til dømis Russland og Norra. Tað kundi verið ein vansi. Hinvegin høvdu vit fingið lut í teimum mongu fiskivinnuavtalum, sum ES hevur við onnur lond – og tær eru nógv fleiri enn okkara.

Vit høvdu verið noydd at fylgt biologiskum tilráðingum um veiðitrýst neyvari, enn vit gera í dag. Men spurningurin er, um tað ikki eisini hevði verið ein búskaparligur fyrimunur...

Vit høvdu kunnað selt allar okkara vørur tollfrítt til ES-marknaðin. Tað hevði gjørt, at ein partur av teirri virðisøking og teimum arbeiðsplássum, sum t.d. føroyskur makrelur nú skapar í ES, hevði kunnað ligið í Føroyum.

Føroyskar fyritøkur høvdu ómakaleyst kunnað víðkað sitt virksema til ES, og tær kundu fingið alla ta arbeiðsmegi úr ES, sum teimum tørvar.

Sum er draga vit sera fáar útlenskar iløgur til Føroya (um hugt verður burtur frá teimum pengum, sum gjøgnum duldar kanalar koma inn í fiskivinnuna). Vóru vit í ES er lítil ivi um, at tað hevði verið nógv meiri lokkandi hjá fyritøkum í ES at gjørt iløgur í Føroyum.

Vit høvdu ikki kunnað forðað útlendingum í at gjørt iløgur í okkara høvuðsvinnu

– men tað kunnu vit heldur ikki í dag. Og við eini almennari tilfeingisbúð hevði føroyski ognarrætturin jú altíð verið vardur kortini.

Vit høvdu fingið atgongd til fleiri stuðuls- og menningargrunnar, hvørs endamál er at styrkja smá mál, smáar mentanir og útjaðaran í Europa.

Hvussu nógv størv kostar tað?

Tað eru sjálvsagt fleiri ivamál og fleiri vansar við limaskapi. Og okkara handilsavtala er heldur ikki so galin í lóguni. Vit eru við í ES-granskingarsamstarvi. Og vit fáa ES pass um vit vilja (og tað vilja næstan øll).

Men eingin kann siga, at ES-limaskapur búskaparluga hevði verið ein vansi fyri Føroyar. Mest sannlíkt er, at tað hevði verið ein stórus fyrimunur. Við øðrum orðum: At tað kostar – og kostar nógv – at standa uttanfyri.

Sambært Dansk Industri eru 500.000 størv í Danmark beinleiðis treytað av ES-limaskapinum. Okkara búskapur klárar langt ífrá at skapa størv til alla arbeiðsmegina. Hvussu nógv størv man tað kosta okkum atstanda uttan fyri ES? Og hví tosa vit ikki ein gang um móguleikan fyri at fara innum?

Orsøkin er uttan iva – enn sum áður – viðurskiftini við Danmark. Hetta skuggar fyri tí orðaskifti um praktiskar fyrimunir og vansar, sum vit áttu at havt.

Forðar loysingini

Vit vilja heldur standa uttanfyri, enn at fara inn gjøgnum limaskap Danmarkar. Heldur velja Danmark frá, enn at velja nýggjar móguleikar. Vit

velja heldur einki at gera, enn at gera sum 28 onnur lond – um altso Danmark er eitt av teimum 28 londunum...

So ella so tykist tað sum um, at vit biðja eftir loysingini. Tað hava vit gjørt í eina lótu. Og tað fara vit helst at gera í eina lótu afturat.

Og tað heilt absurda er, at verandi støða í veruleikanum helst eisini forðar fyri, at loysingin kann fremjast. Føroyar kunnu nevniliga illa loysa frá ríkisfelagsskapinum, uttan fyrst at vera partur av onkrum øðrum, størri høpi – og hvat skal tað vera annað enn ES?

Men um onkur somikið sum nevnið móguleikan at fara inn í ES í verandi ríkisrættarlugu støðu, kemur svarið straks: Vit skulu ALDRIN inn sum partur av Danmark!

Men tað veruliga vera so hópisleyst, at vit eru uttan fyri ES, tí vit eru partur av ríkisfelagsskapinum – og at vit verða verandi partur av ríkisfelagsskapinum, tí vit eru uttan fyri ES?

Kanska skuldu vit gjørt sum Atli Dam í 1974: Lagt ideologiina til vikis og tikið støðu eftir, hvat reint praktiskt og búskaparluga var best fyri Føroyar og føroyingar.

Tað er ið hvussu er áhugavert at lesa eina viðgerð av hesum spurningi, sum hvørki er litað av ideologi ella partapolitikki. Ein slik er Phd-ritgerðin hjá Christian Rebhan. Hon kemur út um stutta tíð, og verður eisini at fáa í Føroyum.

Løgmaður skaðar umdømi Føroya

Er okkara meining og okkara ábyrgd til sølu fyri pengar?

Sjúrdur Skaale

Í dag er stórt tema um handilin millum Føroyar og Russland í The Wall Street Journal – ein av heimsins størstu fjølmiðlum.

Tosað verður m.a. við útflytarar, og stjórin í Bakkafrósti, Regin Jacobsen, leggur

dent á, at Føroyar reint politiskt mugu ansa eftir ikki at fara solo:

"Mr. Jacobsen, the Bakkafrósti CEO, has said the Russian embargo allowed his company to build up a new customer base and to demand higher prices—but even he voiced concern about

actively seeking to boost the Faeroes' business with Russia during the Ukraine conflict."

Í eini varligari útsøgn, sum helst er ein tilsipping til tær tær katastrofalu politisku útmeldingarnar hjá lögmanni í málinum, har hann – vegna allar føroyingar

– hevur tikið frástøðu frá vesturheimsins royndum at steðga teirri óhugnaligu framferðini hjá Putin, sigur stjórin á Bakkafrósti: "If we speak out, we should speak out as a part of the West".

Men Kaj Leo ger greitt, at Føroyar IKKI skulu tosa við somu tungu sum vestur-

heimurin:

Mr. Johannesen, who became prime minister in 2008, makes no apology for his actions. Asked about Mr. Jacobsen's criticism, he shot back: "If he should speak as part of the West, then he would not export a kilo to Russia."

Løgmaður letur altso ongan iva vera: Vit skulu venda okkum frá vesturheiminum, tí tað gevur pengar í kassan.

Hetta er – milt sagt! – ikki gott fyri okkara umdømi!